

Джерела та література:

1. Бойко Н.К. Рабочий класс Украины в период социалистического строительства. Анализ массовых статистических источников 20-30 годов.-К., 1990.
2. Буянов М. Материальное положение рабочих в 1923-1924г.г.// Статистика труда в Донбассе.-№1.-Артемовск. 1924.
3. Вихляев А., Шавишвили Д. Розничные цены.-М., 1990.
4. Движение розничных цен в 1922г.// Народное хозяйство Украины в 1921-1922г.г.-Х., 1922.
5. Движение цен на Украине в 1923г.// Статистика труда на Украине.№1.-Х., 1924.
6. Динамика народного хозяйства Украины в 1921/1922, 1922/1923, 1923/1924, 1924/1925 г.г.-Х.,1926.
7. Дубинская И. Бюджеты рабочих Донбасса зимой 1922г.// Материалы по статистике труда на Украине -вып.№4.-Х.,1923.
8. Дубинская И. Бюджеты семьи украинских рабочих и служащих в ноябре 1923г.// Статистика труда на Украине.№3.-Х.,1924.
9. Дубинская И. Бюджеты рабочей семьи на Украине в 1925-1927г.г. Данные текущего обследования.-Х.,1928.
10. Історія народного господарства України.-Т.2.-К.,1984.
11. История социалистической экономики СССР.-М.,1976.
12. Кабо Е. Бюджетный индекс (исторический очерк)// Советская статистика за полвека(1917-1967).-М.,1970.
13. Калініченко В.В. Селянське господарство України в доколгоспний період (1921-1929). - Х., 1991.
14. Кондратьев Н. Хлебные цены и хлебный рынок до революции и сей час.-М.,1926.
15. Малафеев А.Н. История ценообразования в СССР.-М.,1964.
16. Народное хозяйство СССР в восстановительный период(1921-1925).-М.,1956.
17. Поляк Г. Бюджеты рабочей семьи в 1922-1927г.г.// Бюджеты рабочих и служащих в 1922-1927г.г.-вып.1.-М.,1929.
18. Рудгайзер В. Стоимость жизни и её измерение.-М.,1991.
19. Рух цін на Україні в 1924 році. Статистика України. Серія XII.т.1.вип.3,-№78,-Х.,-1925.
20. Рух цін на Україні в 1925 році. Статистика України. Серія XII.т.1.вип.4,-№188,-Х.,-1926.
21. Рух цін на Україні в 1926 році. Статистика України. Серія XII.т.1.вип.5,-№129,-Х.,-1928.
22. Рух цін на Україні в 1926/1927 році. Статистика України. Серія XII.т.1.вип.6,-№58,-Х.,-1929.
23. Рух цін на Україні в 1927/1928 році. Статистика України. Серія XII.т.1.вип.7,-№179,-Х.,-1930.
24. Рух цін на Україні в 1928/1929 році. Статистика України. Серія XII.т.1.вип.8,-№195,-Х.,-1930.
25. Статистический бюллетень №1(9).-Х.,1922.
26. Статистический бюллетень №22(54).-Х.,1923.
27. Статистична хроніка. Кон'юнктура народного господарства.№102.-Х.,1928.
28. Статистична хроніка. Кон'юнктура народного господарства.№132.-Х.,1929.
29. Струмилин С.Г. На плановом фронте 1920-1930.-М., 1958.
30. Филиппова Н.А. Движение цен и заработная плата в 1921г.// Материалы по статистике труда. Вып.13.-М., 1922.
31. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України(далі-ЦДАВОВУ).-Ф.340.-Оп.2.-Од.зб.3307.(Сведения о розничных ценах по губерниям УССР).
32. ЦДАВОВУ. - Ф. 337. - Оп. 1. - Т. 3. - Од. зб. 6270.

Юрій Каракай

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність проблеми. Перетворення, які спостерігаються у країнах, що розвиваються, мають певні особливості, а саме масштабність змін, які охоплюють як політичну, так і економічну систему. В науковій літературі цей процес охарактеризований як масштабний перехід від одного стабільного стану суспільства до іншого потенційно стабільного стану / 1 /.

Інноваційна реструктуризація економіки потребує створення сприятливого інноваційного клімату, удосконалення фінансово-кредитної системи, що повинно привести до активізації інноваційного процесу. Інноваційна діяльність, що може виникати

і ефективно здійснюється на основі зрівноваження інноваційного попиту й інноваційної пропозиції, у науковій літературі визначається як діалектична єдність процесів вкладення ресурсів і одержання потоку доходів у майбутньому [2].

Врівноваження інноваційного попиту і пропозиції відбувається через механізм ціноутворення. Динамічна збалансованість економіки базується на системі рівноважних цін на споживчі та інноваційні товари, завдяки якій постійно відтворюються макроекономічні пропорції в економіці, серед яких найважливіше місце належить співвідношенню: інновації - приріст ефективності. Механізм цін рівноваги виникає і діє тільки за умов вільних конкурентних ринків, у країнах з ринковою економікою він підтримується і стимулюється державою за допомогою заходів антимонопольного регулювання.

Процеси, що відбуваються на інноваційних ринках, дуже динамічні, ступінь і спрямування впливу різноманітних факторів постійно змінюються. Оскільки сегменти цього ринку в Україні перебувають на етапі становлення, то їх елементи (попит, пропозиція, ціна та конкуренція) постійно змінюються, що є проявом нестабільності стану української економіки та свідчить про високий рівень інноваційного ризику як ймовірності виникнення фінансових втрат (зниження прибутку, втрати капіталу тощо) в ситуації невизначеності умов інноваційної діяльності.

Мета статті. Метою статті є визначення та узагальнення особливостей залучення джерел до активізації інноваційної активності господарюючих суб'єктів, зокрема такого важливого джерела, як інвестиції.

Викладення матеріалу. Узагальнюючи висновки багатьох аналітиків, які вивчали діяльність підприємств країн з транзитивною економікою в аспекті пристосування до нових умов господарювання, можна виокремити такий найбільш дієвий напрям, як інноваційна стратегічна реорганізація. Стратегічна реорганізація проводиться на базі інвестування інноваційної діяльності з метою модернізації виробництва, підвищення якості продукції, за рахунок чого можливі виведення до ринку нових товарів, вихід на нові ринки.

Процеси інноваційної трансформації помітно вплинули майже на всі галузі, зокрема на харчову промисловість країн з перехідною економікою, що мало такі загальні для цих країн прояви, як: зменшення обсягів виробництва та втрата експортних ринків унаслідок падіння реальних доходів споживачів та попиту на ряд продовольчих товарів. Головним фактором, що вплинув на процес реструктуризації галузі, стала приватизація, яка прискорила надходження прямих іноземних інвестицій, що мали в цих країнах позитивний вплив на ефективність інноваційної діяльності підприємств, пов'язаний зі впровадженням нових технологій, нових методів управління та можливістю оновлення основних засобів.

Одним з проявів переходу до ринкової економіки є скорочення частки бюджетних асигнувань інвестицій і потреба збільшення частки власних коштів підприємств, спрямованих на активізацію інноваційної активності, на розвиток виробництва, приріст нематеріальних активів.

Світовий досвід показав, що зовнішні інвестиції формують лише незначну частину сукупних вкладень у інноваційний розвиток національної економіки. Вони діють лише після активізації національного капіталу, виконуючи допоміжну роль акселератора внутрішніх перетворень. Аналіз ситуації в Угорщині, Польщі та Чехії свідчить, що надходження інвестицій у ці країни є наслідком поліпшення соціально-економічної ситуації. Крім того, існує чіткий взаємозв'язок між економічним зростанням країни та темпами надходження прямих іноземних інвестицій. В економічній літературі вказується на те, що не слід розраховувати на суттєвий приплив іноземних інвестицій в умовах кризових явищ в економіці [3, 4].

Однак слід мати на увазі, що обсяг іноземних інвестицій в Україну, спрямований на інноваційну реструктуризацію, є зовсім незначним, і розраховувати на їх істотне збільшення найближчим часом немає підстав. Притоку зовнішніх інвестицій, як і внутрішніх, перешкоджає правова нестабільність, непослідовність і млявість ринкових реформ, непрозорість і неконкурентність приватизації, нерозвиненість інноваційного ринку і ринкової інфраструктури, відсутність ринку землі [5].

Використання внутрішніх резервів як основний шлях інвестування в інноваційний розвиток країни потребує глибокого вивчення. Значні прямі іноземні інвестиції не є гарантом швидких темпів зростання ВВП, кожна країна має власні фактори, що впливають на цей рівень. Крім того, у публікаціях робиться обгрунтований висновок, що важливо забезпечити

певний баланс між обсягами внутрішнього та зовнішнього фінансування національної економіки [6, 7]. За цих умов проблема виявлення реальних можливостей збільшення інвестиційних ресурсів, набувши актуальності, привернула увагу багатьох дослідників.

У публікаціях джерела формування інвестиційних ресурсів поділяються на три основні групи: власні, позичкові та залучені; або ж внутрішні та зовнішні (власні та залучені і позичкові, або вітчизняні та іноземні). Слід зауважити, що у проаналізованих роботах різняться лише формулювання назв джерел інвестицій.

Узагальнюючи, до власних джерел інвестування інноваційного підприємства можна віднести:

- частку чистого прибутку, що спрямовується на інвестування;
- страхову суму відшкодування збитків при втраті майна;
- довгострокові фінансові вкладення, строк погашення яких закінчується у поточному періоді;

- кошти від продажу частки основних засобів, що реінвестуються;
- частка зайвих оборотних активів, що іммобілізується в інвестиції.

До позичкових відносяться:

- довгострокове та короткострокове кредитування;
- цільовий державний кредит;
- податковий інвестиційний кредит;

До залучених відносяться:

- емісія інвестиційних сертифікатів (інвестиційних фондів і компаній);
- внесок сторонніх вітчизняних та іноземних інвесторів у статутний фонд;
- безкоштовне цільове інвестування, що надається державними органами та комерційними структурами.

Кожне із зазначених джерел фінансування інноваційної діяльності має особливості, що зумовлюють його привабливість (або ж непривабливість) для підприємства, найчастіше суперечливі з різних точок зору на інноваційну стратегію і загальну стратегію розвитку підприємства. Отже, необхідно розглядати їх з погляду таких характеристик:

- реальність використання джерела (його доступність);
- потенційна ємність джерела;
- економічна ефективність використання;
- рівень ризику користування джерелом (з погляду вимог повернення використовуваних коштів або можливої втрати контролю над підприємством).

Другим за значенням джерелом власних коштів є прибуток, що залишається в розпорядженні компанії (фірми) після сплати податків та інших обов'язкових платежів. Частина цього прибутку, що спрямовується на інноваційний розвиток, може бути використана на будь-які цілі. Політика розподілу чистого прибутку компанії ґрунтується на обраній нею загальній стратегії економічного розвитку.

Хоча прибуток підприємств є важливим джерелом інновацій, проте сьогодні прибуток як вказане джерело в Україні практично не використовується. Він є джерелом самофінансування інвестицій лише на окремих, високорентабельних підприємствах. За нинішніх умов неефективної податкової системи, масової збитковості виробництва і масових неплатежів прибуток як джерело інноваційного інвестування є набагато менш значущим порівняно з державним інвестуванням. Із зростанням виробництва і підвищенням його рентабельності за рахунок зниження питомих витрат, двигуном чого є ринкова конкуренція та інноваційний прогрес, роль прибутку як інвестиційного джерела, безумовно, зростатиме.

Серед позичкових джерел фінансування інвестицій головну роль зазвичай відіграють довгострокові та короткострокові кредити банків, причому короткострокові кредити здебільшого застосовуються для поповнення дефіциту оборотних коштів. Серед залучених джерел фінансування інновацій у першу чергу слід розглядати можливість залучення акціонерного капіталу. Це джерело може бути використане компаніями і їх самостійними структурами (дочірніми фірмами), утворюваними у формі акціонерних товариств.

Для підприємств інших організаційно-правових форм (крім акціонерних товариств) основною формою додаткового залучення капіталу є розширення статутного фонду за рахунок додаткових внесків (паїв) вітчизняних та іноземних інвесторів. Структурній перебудові та інноваційному оновленню економіки України мають сприяти:

- політика помірних податків;

- вважана політика доходів і платоспроможного попиту громадян;
- розміщення кредитних ресурсів лише на конкурсних засадах;
- становлення фондового ринку та використання заставного права.

Одними з головних причин зниження інноваційної активності є репресивний характер чинної податкової системи, а також надмірне вилучення за її каналами прибутку та інших ресурсів простого та розширеного відтворення.

Формування стратегії інвестування інноваційного виробництва повинно здійснюватися шляхом пошуку та оцінки альтернативних варіантів стратегічних інноваційних рішень відповідно до ресурсів підприємства та завдань його розвитку. Стратегічними є рішення, які стосуються зовнішніх проблем підприємства та впливають на його відносини із зовнішнім середовищем: вибір сфери діяльності, пошук нових напрямів розвитку, визначення підходів до зміцнення ринкової позиції підприємства. Сутність вибору стратегії полягає у визначенні стратегічних цілей інноваційної діяльності та найефективніших шляхів їх досягнення.

Теоретичною основою стратегії інвестування інноваційного виробництва є теорія відтворення, у тому числі теорія відтворення капіталу, та інноваційна теорія економічного розвитку, поєднання інвестицій та інновацій. Застосування теорії інвестування капіталу як практичного методу прийняття стратегічних інвестиційних рішень потребує її розширення в аспекті аналізу зовнішнього середовища підприємства та пошуку нових напрямів інвестування за умов невизначеності.

Виходячи з економічної суті інновацій, можна викласти альтернативи для цілей стратегії інвестування інноваційного виробництва та шляхів їх реалізації таким чином:

- підвищення ефективності виробництва. Цієї мети можна досягти шляхом здійснення інвестицій для заміни чи модернізації наявної матеріально-технічної бази;
- розширення виробництва. Ця мета досягається шляхом здійснення інвестицій у збільшення обсягу інноваційної продукції;
- створення нового виробництва або впровадження нових технологій у виробництво.

Ця мета досягається шляхом здійснення інвестицій в утворення нових підприємств, реконструкцію існуючих при спрямованості на випуск нової продукції та проникнення на нові ринки.

Ефективність виробничих інвестицій значною мірою залежить від вибору стратегічних напрямів інноваційної діяльності. Під стратегічним напрямом слід розуміти галузь як групу підприємств, продукція яких має настільки подібні властивості, що конкуренція ведеться за одних й тих же покупців. Помилково розподіляти галузі на привабливі та непривабливі в абсолютному розумінні. Привабливість галузі відносна, а не абсолютна і має бути оцінена з позиції конкретного підприємства.

Згідно з поширеною в теорії галузевих ринкових структур парадигмою "структура-поведінка-результативність", інноваційні стратегії виробників є одним з аспектів їх поведінки, ці стратегії утворюються рішеннями, прийнятими у процесі стратегічного планування шляхом зіставлення наявних ресурсів та перспективних можливостей з метою ліквідації стратегічного розриву між потенційною та бажаною конкурентними позиціями підприємств, що можуть утворитися у разі продовження дії існуючої стратегії розвитку. Ця модель може бути використана для дослідження інноваційної діяльності підприємств будь-якої промисловості в аспекті прийняття стратегічних інноваційних рішень у перехідній економіці.

Сукупність політичних, економічних, соціальних та юридичних умов, що максимально сприяють інноваційному процесу, формують інноваційно-інвестиційний клімат країни, який характеризується її інноваційно-інвестиційним потенціалом та ризиком. Об'єктивні умови інвестування можуть характеризуватися такими показниками, як: темпи економічного зростання, норма прибутку, співвідношення споживання і заощаджень, ставка позичкового процента, рівень і динаміка інфляції, споживчий попит населення, а також наявністю і співвідношенням факторів виробництва, його інфраструктури тощо. Рівень невизначеності прогнозу щодо одержання прибутку від інвестицій характеризує інвестиційний ризик країни.

У країнах з економічним спадом єдиною постійною проблемою є занадто малі заощадження - поточне споживання конкурує з інвестиціями за обмежені ресурси. Результатом є замалі інвестиції в інноваційний капітал, причому економіці, щоб розвиватися, потрібні інвестиції, вкладені не лише у інноваційне виробництво, а і в

інфраструктуру, яка забезпечує умови відтворення. За кризових умов країни стикаються з великими перешкодами в поєднанні чотирьох елементів прогресу: низькі доходи призводять до низьких заощаджень, низькі заощадження стримують нагромадження капіталу, недостатній капітал перешкоджає впровадженню техніки та швидкому зростанню продуктивності; низька продуктивність спричиняє низькі доходи.

Передумовою досягнення та утримання високих темпів економічного зростання у країнах з перехідною економікою є досягнення високої норми внутрішніх заощаджень та інноваційно-інвестиційної перебудови. Структурна перебудова економіки потребує створення сприятливого інноваційно-інвестиційного клімату, становлення фондового ринку, удосконалення фінансово-кредитної системи, що повинно привести до активізації інноваційного процесу.

Узагальнюючи висновки багатьох аналітиків, які вивчали особливості інвестування підприємств країн з перехідною економікою в аспекті пристосування до нових умов господарювання, можна виокремити такі напрями, як захисна та стратегічна інноваційна реорганізація. При проведенні захисної інноваційної реорганізації підприємства покладаються на можливості отримання субсидій, відкладання податкових платежів, виплат постачальникам, робітникам. Стратегічна інноваційна реорганізація проводиться на базі інвестування інноваційної діяльності з метою модернізації виробництва, підвищення якості продукції, за рахунок чого можливі виведення до ринку нових товарів, вихід на нові ринки.

Одним з проявів переходу до ринкової економіки інноваційного типу є скорочення частки бюджетних асигнувань інвестицій і потреба збільшення частки власних джерел (прибутку та амортизації) у фінансуванні інвестиційних програм підприємств. Однією з найперспективніших форм залучення ресурсів є інвестиційний лізинг. Передумовами його широкого застосування є, з одного боку, дефіцит інвестиційних ресурсів, а з іншого - значна кількість виробничих об'єктів та устаткування, які не використовуються внаслідок економічного спаду, приплив іноземних інвестицій в умовах кризових явищ в економіці.

Форми і методи регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності ми вважаємо за доцільне представити такими:

- державні інноваційно-інвестиційні програми (інвестування державою коштів у галузі промисловості, науки, освіти і т.д.);
- пряме управління державними інвестиціями;
- введення системи податків із диференціюванням податкових ставок і пільг для інноваційних підприємств. Для притягнення в економіку країни приватних та іноземних інвестицій необхідно введення для них пільгових ставок податків і мит;
- надання фінансової допомоги у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій, бюджетних позичок на розвиток інноваційних підприємств. Такі кошти повинні надаватися не тільки державним підприємствам, але і приватним виробникам товарів і послуг, а також сфері освіти, малому і середньому бізнесу. Таким чином, можна залучити приватний капітал в економіку держави, створити здорову конкуренцію на ринку товарів і послуг і тим самим підвищити їхню якість;
- проведення фінансової і кредитної політики, політики ціноутворення (у тому числі випуск в обіг цінних паперів);
- контроль за дотриманням державних норм і стандартів, а також за дотриманням правил обов'язкової сертифікації;
- антимонопольні заходи, приватизація об'єктів державної власності, у тому числі об'єктів незавершеного будівництва;
- експертиза інноваційно-інвестиційних проектів.

На наш погляд, держава повинна приймати активнішу участь у формуванні інноваційно-інвестиційної політики в країні. Для цього державні органи повинні використовувати як методи прямої участі держави в інвестуванні інноваційної економіки, так і методи непрямого впливу на цей процес шляхом заохочення підприємств (податкові пільги, пріоритети в одержанні державних замовлень і ін.). Держава може сприяти оздоровленню інноваційно-інвестиційного клімату головним чином шляхом розвитку й удосконалювання інфраструктури. У першу чергу необхідно домогтися прогресу у сфері комунікаційних технологій і транспортних систем.

Основною формою програмного управління в даний час виступають цільові комплексні програми (ЦКП). Порядок і методи їх розробки базуються на принципах програмно-цільового планування, важливішими з яких є:

- цілеспрямовані розроблювальні заходи;
- системний підхід у розробці і реалізації програм, тобто урахування у взаємному зв'язку всього набору чинників, що впливають на розвиток об'єкта програмування: організаційних, технологічних, правових, адміністративних, політичних;
- комплексність, тобто взаємне ув'язування окремих елементів програми: цільових настанов, набору заходів і ресурсів, необхідних для реалізації програми, кінцевих результатів;
- ресурсна забезпеченість, тобто наявність необхідних ресурсів для реалізації програмних заходів.

Для цілей підтримки високої інноваційно-інвестиційної активності в країні держава повинна регулярно розробляти загальнонаціональну інноваційно-інвестиційну програму. Ця програма являє собою важливий інструмент прямого впливу держави на інноваційно-інвестиційний процес. Зміст державної інноваційно-інвестиційної програми зазвичай пов'язується з показниками бюджету розвитку.

Кошти бюджету розвитку повинні направлятися в першу чергу на інноваційну діяльність, що надаються по конкурсу для спільного фінансування замінюючих інноваційно-інвестиційних проектів.

Формування бюджету розвитку само по собі ще не вирішує проблему активізації інноваційної діяльності в країні. Необхідно розробити і здійснити механізм його реалізації, що дозволяє би виконувати видаткові статті бюджету поза залежністю від поточного виконання Державного бюджету. Інакше надії на прискорення економічного росту країни на інноваційних засадах будуть ілюзорні. Для забезпечення цього в бюджетному законодавстві необхідно закріпити за бюджетом розвитку відповідні джерела.

Висновки. Реалізація окреслених заходів, на нашу думку, може бути досить ефективною. Це особливо важливо, тому що сьогодні в Україні окремі виробники приречені виживати поодинокі і створювати свої моделі економічної, у тому числі й інноваційної, політики. Але для її реалізації органи влади повинні одержувати економічні інструменти впливу на підприємства, щоб не виникало прагнення до відродження адміністративних систем управління під благим приводом порятунку населення від зубожіння.

Вважаємо за доцільне звернути увагу на стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств. Як ми вже відзначали, підприємства на сьогодні несуть основне інноваційно-інвестиційне навантаження - частка коштів підприємств, що реалізуються за рахунок прибутку, позикових коштів, випуску акцій, облігацій, становить 2/3 загального обсягу інвестицій. Значна частина прибутку підприємств "знищується" податками та інфляцією.

Загальним напрямком стимулювання інноваційної діяльності підприємств є зближення прибутковості коштів, вкладених у виробництво, із прибутковістю від їхнього використання в інших сферах. Податковий прес повинен бути ослаблений. Мова йде не тільки про звільнення від податків коштів, що спрямовуються на інновації пільгових інноваційних кредитів і податкових канікул, але й у загальному зниженні частки прибутку, що надходить на сплату податків за умови використання цих коштів на інноваційні цілі.

На нашу думку, комплекс окреслених заходів може суттєво поживити інноваційно-інвестиційну діяльність вітчизняних підприємств.

Джерела та література:

1. Бальцерович Д. Соціалізм, капіталізм, трансформація: очерки на рубежі епох. Пер. с польск.-М.: Наука, 1999. - 352 с.
2. Черванев Д., Нейкова Л. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України.-К.: Знання, 1999.- 514 с.
3. Ткач Т. Роль іноземних інвестицій в економіці України // Економіка України. - 1999. - № 9.- С. 28-31;
4. Колосов О. Напрямки трансформації інвестиційної політики України в контексті сучасних тенденцій іноземного інвестування // Фінанси України.- 1999. -№ 9. - С. 75-81;
5. Геєць В. Економічна ситуація в Україні і тенденції розвитку в середньостроковому та короткостроковому відношеннях // Welcome. - 1999. - № 6-7. - С. 17-22
6. Панасюк Б. Інвестування за рахунок внутрішніх резервів// Економіка України.-1997. - № 3. - С. 4-17
7. Мар'єнко А., Принц Г.В. та ін. Проблеми залучення іноземних інвестицій в економіку України // Фінанси України. - 1999. - № 7. - С. 34-44